

NEMIS TILINI O'QITISHDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV**Muqimova Dilafro'z***O'qituvchi, Qarshi davlat universiteti***Muxammadiyeva Farangis***Talaba*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada nemis tilini kommunikativ til o'qitish metodian foydalanish ko'rib chiqiladi. O'qituvchilar nemis tilini chet tili sifatida o'qitishga qanday e'tibor berishlari mumkinligini tushuntiriladi. Kommunikativ tilni o'qitish (CLT) - bu til o'zaro ta'sirni vosita va maqsad sifatida ta'kidlaydigan o'qitish usuli Hisoblanadi. Maqolada Kommunikativ tilni o'rgatish kombinatsiyasi bilan ba'zi boshqa usullar aniq tushuntirilgan va misollar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Kommunikativ, tillar, metodlar, ta'lim, chet tili, nemis tili, muloqot, til o'rganish usullari;*

Til aloqa vositasi sifatida doimiy ravishda rivojlanib, takomillashib boradi. Muloqot - bu ijtimoiy sohada ma'lumot almashish, madaniy, adabiy va siyosiy masalalarni bo'lishishga yordam beradi. U turli mavzulardagi o'zaro ta'sirni hayot va faoliyat sohalarini o'z ichiga oladi. Shunday qilib, chet tillarini o'qitish shaxslararo va xalqaro munosabatlarni yaxshilash uchun xizmat qiladi. Tilshunos Awa fikricha, ba'zi tillar dunyodagi boshqa tillardan ajralib turadi, shunday degan ma'noda ularni dunyoning tirik tillari deb ataydi chunki bu tillar xalqlarning o'z mavjudligini ta'minlaydi. (38). Nemis tili chet tili sifatida o'rganishga bo'lgan qiziqish brogan sari ortib bormoqda. Deutsch als Fremdsprache Weltweit universiteti so'rovi butun dunyo bo'ylab nemis tilini o'rganuvchilar sonini hisoblab chiqdi. Maykl Gardner xabarnomasiga ko'ra 15,4 mln odam nemis tilini chet tili sifatida gapiradi. Nemis tili odamlarning kareralarida, ham uyda, ham o'rtasida tobora muhim tilga aylanib bormoqda. Germaniyaga o'qish, ishlash va yashash uchun borishni istaganlar soni ham oshib bormoqda. Xorijiy tillarni o'qitishda juda ko'p dinamik o'zgarishlar ro'y bermoqda. Chet tillarini o'rgatish va o'zlashtirishda qo'llaniladigan usullar. Usul tanlashda o'quvchining ta'lim ehtiyojlarini tushunish o'qituvchining ijodkorligiga va talabalar va ta'lim olib boriladigan muhitiga bog'liq. Til o'rganuvchilar standarti (Awa 2007, 39 bilan solishtiring). ning ta'siri til o'rganish bo'yicha o'quv dasturi mazmuni uchun yangi maqsadlarni qayta belgilashni ta'minlaydi. O'qituvchidan moslashuvchanlik va yaratuvchanlik talab etiladi Til o'rgatishni takomillashtirish uchun yangi usullarni joriy etish kerak lekin avvalo pedagog nemis tilini o'zi yaxshi bilishi va bilimni uzluksiz oshirib borishi kerak.

Richard va Rodjerning fikriga ko'ra, yangi ixtirolar chet tilidagi metodlar o'qitish tizimining bir qismiga aylandi. Usullarning ko'payishi chet tillarini o'rgatish tezligini

oshib yubordi. Yuqoridagi ma'lumotlarga asoslanib, biz metodlarni qisqacha muhokama qilamiz.

Grammatik-tarjima qilish usuli. Bu usul birinchi an'anaviy til o'rgatish usuli. U an'anaviy tushunchalarga asoslanadi grammatika va lug'atni o'rgatish bu usulning asosini tashkil etadi. Bu jarayon grammatik qoidalarni, lug'atni tanlash tartib-qoidalari va ijtimoiy konventsional nutqqa asosiy e'tiborni qaratadi. Amalda, o'qish va yozish asosiy faktorlar hisoblanadi. Bu uslubdan gapirishga kam yoki umuman tizimli e'tibor berilmaydi yoki tinglab tushunishni ham rivojlantira olmaydi. Talabalar yuzlab fe'l zamonlari va so'zlarni yod olishga majbur bo'ladilar lekin ular hech qachon tilni o'z-o'zidan va tabiiy ravishda ishlatmaydilar. Ushbu usulning zaifligi shundaki, o'quvchilar real hayotda chet tilidan erkin foydalana olmaydilar. Natijada, metodistlar til o'rgatishning yangicha muqobil usullarini ishlab chiqishga bel bog'ladilar.

Grammatik tarjima qilish usulida sinf faoliyatining misoli quyida tasvirlangan:

1. Das ist Angelika Wiechert – Bu Anglika Vichert
2. Sie kommt aus Dortmund – U Dortmundlik.
3. jetzt lebt sie in Hamburg – U hozir Hamburgda yashaydi.
4. Sie ist verheiratet und hat zwei Kinder – U oila qurgan va ikkita farzandi bor.
5. Frau Wiechert ist 34 Jahre alt – Vichert xonim 34 yoshda
6. Aber zurzeit ist sie Hausfrau – va kasbi muhandis.
7. Die Kinder sind noch klein - Bolalar hali kichkina

Bu grammatik-tarjima sinfidagi mashg'ulotlarning amaliy namunasidir. O'qituvchi talabalarga nemis tilidan qisqacha parcha beradi; muallim parchadan ba'zi yangi lug'atlarni talabalarga beradi parchani tarjima qilish vaqtida o'qituvchi o'quvchilarga og'izaki yoki yozma tarjima qildiradi.

Dayrekt o'qitish metodi. Tabiiy usul sifatida ham tanilgan Dayrekt til o'rgatish metodi ham keng foydalaniladigan metod sifatida maqsadli tildan foydalanish orqali ta'lim beradi. Dayrekt usul o'z-o'zidan va to'g'ridan-to'g'ri o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi protsessual qoidadan ko'ra sinfda chet tilini va grammatikani o'rganishning analitik jarayoni. Bu metod nutq va talaffuzga ustunlik beradi. Tanish so'zlar rasmlar yordamida o'rgatiladi. Ushbu usul printsiplari va kuzatuviga amal qiladi bola ona tilini tabiiy ravishda o'zlashtirgani kabi. O'quv muhitida so'zlashadigan tildan foydalanishga yo'l qo'yilmaydi. Talabalar o'zlari uchun qoidalarni aniqlashlari kerak. Talabalar har doim gapirishga rag'batlantiriladi. Ammo dayrekt usul amaliy haqiqatlarni hisobga olmadi. sinfda chet tilini tabiiy holda to'g'ridan to'g'ri qonun-qoidalarsiz o'rganish ancha mushkuldir.

Audio-lingual metod. Audio-lingual usul tilni eshitish orqali o'rganishni nazarda tutadigan usul. Bu to'rtta ajralish bilan tavsiflanadi:

1. tinglash
2. gapirish
3. o'qish
4. yozish;

Ushbu usul dialoglarni taqdim etishni asosiy vosita sifatida ishlatadi va takrorlash, mashqlar kabi ma'lum amaliyot usullariga urg'u beradi. Lenta yozuvlari va takrorlash mashg'ulotlarini amalda taklif etiladi. Garchi bu usul tilga katta hissa qo'shgan bo'lsa-da, o'qitish, undan tashqarida haqiqiy muloqot masalasini hal qila olmadi. Talabalar ko'pincha olingan ko'nikmalarni amalda to'g'ri qo'llay olmasligi aniqlandi audiolingualizm orqali sinfdan tashqarida haqiqiy muloqotda qiyinchilikka uchrash holatlari kuzatildi. Nomidan ko'rinib turibdiki, audiovizual usul audio va dialoglarning aralashmasidir. Bu uslubni takomillashtirish maqsadida chet tilidagi materiallarning vizual taqdimotini tushunish va saqlash kerak. Til o'rgatish uchun quyidagi ishlar amalga oshiriladi:

- lenta, rasm mikroformalari, slaydlar, proyeksiya kabi audiovizual vositalardan foydalaniladi.
- turli materiallar, DVD / CD, PowerPoint, televizion o'quv seriyali lenta yozib olish va kartalardan foydalanish.

Kompyuterlarning o'zaro bog'lanishi bilan bizning dunyo global hamjamiyat, audiovizual qo'llanmalardan foydalanish o'sdi. Internetda, android mobilda hayotiy videolardan foydalanish bilan eksponent telefonlar, facebook, YouTube va boshqa onlayn materiallar ommalashib ketdi. Audiovizual vositalarning maqsadi o'qituvchining darsni sodda va oson tarzda taqdim etish qobiliyatini oshirishdir. Til o'qituvchisi o'qitishni yaxshilash uchun ushbu usuldan foydalanadi va chet tilini, ayniqsa ikkinchi va uchinchi til sifatida o'rganish muhitida o'qitishni osonlashtiradi. Ko'rgazmali materiallar o'quvchilarni sezgi a'zolaridan foydalanishga undaydi. Ko'rish va eshitish esa, o'quvchilarning tushunishini osonlashtiradi. Chet tillarini o'qitishda o'zgaruvchan ta'lim haqiqatlari chet tilini o'qitishning eng yaxshi usullarini izlashga turtki berdi.

Kommunikativ tilni o'qitish metodi. Kommunikativ tilni o'qitish Buyuk Britaniyada boshlangan Qaysi tilda o'qitiladigan vaziyat tilini o'qitishga muqobil mazmunli vaziyatga asoslangan faoliyatda asosiy tuzilmalarni mashq qilish. Til o'rgatishda insonparvarlik yondashuvi, bu interaktiv aloqa jarayonlariga ustuvor ahamiyat berildi. Bu paradigma o'zgarishiga olib keldi natijada kommunikativ tilni o'rgatish yuzaga keldi. Kommunikativ usul Hymes (1972) tomonidan kiritilgan va ko'pchilik tomonidan qayta ta'riflangan tushunchadir. Hymesning asl g'oyasi shu ediki, bu tilda so'zlashuvchilar bo'lishi kerak muloqot qila olish uchun grammatik kompetentsiyadan ko'ra ko'proq tilda samarali; ular tilning qanday ishlatilishini ham bilishlari kerak o'z maqsadlarini amalga oshirish uchun nutq jamoasi a'zolari. Kommunikativ tilni o'rgatish maqsadi muloqotni asos qilib qo'yishdir tillarni o'rgatish va to'rtta malakani o'rgatish usullarini yaratadi til o'rganish. U haqiqiy muloqotni o'z ichiga olgan faoliyatni rag'batlantiradi. Til o'rganuvchilar muzokarachi, o'qituvchilar tashkilotchi bo'lishi kutiladi. Bu kommunikativ tilni o'rgatish mashhurlikka erishganiga shubha yo'q ko'p mamlakatlarda til o'rgatish ustunlik qildi, chunki u tilni yaratadi o'rganish yanada qiziqarli bo'ladi va o'quvchilarga lingvistik kompetentsiyani rivojlantirishga yordam beradi shuningdek, kommunikativ qobiliyatni o'stiradi. Til

o'rganishning maqsadi faqat grammatikaning rudimentlarini stereotip tarzida o'rganish emas, balki sinfdan tashqari real hayotiy vaziyatlarda samarali muloqot qilish. Shunday qilib, Sonaiya o'zining "grenzenlos lernen" maqolasida zudlik bilan zarurligini bildirdi oliy o'quv yurtlarimizda nemis tilini o'rganayotganlarning malakasini oshirishni talab etadi. Bundan tashqari, u nemis tilini o'rgatishning etishmasligi asosiy muammolarimizdan biridir.

Chet tili o'qituvchilarimizning pedagogic mahoratlarini oshirishga qaratilgan barcha shart sharoitlar bo'lishiga qaramay, barcha til o'qituvchilari ham o'zlari dars beradigan chet tillarida yaxshi so'zlasha olmaydilar. Bizning o'quv muhitimizga mos kelmasligi mumkin bo'lgan usullarni qabul qilmasligimiz ham bunga sababchi bo'lishi mumkin. Yangi metodlardan foydalanish jarayonida o'qituvchilar o'zlarining comfort zonalaridan chiqishga va darsga puxta tayyorlanib kelishlariga to'g'ri keladi va bu hamma o'qituvchiga ham biroz noqulaylik tug'dirishi tabiiy. O'qituvchilarning to'rt yillik ta'lim olib, diplomini qo'lga kiritgandan so'ng ham pedagog sifatida samarali muloqot atmosferasini yarata olmasliklari va o'zlari tabiiy ravishda tilde ravon gapira olmasliklari hozirgi davrimizning dolzarb muammolaridan biridir.

Nemis tilini o'qitishning yuqorida aytib o'tilgan muammosida O'zbekiston, shuning uchun aytish mumkin, yaxshilash uchun katta ehtiyoj bor. Nemis tili o'qituvchisi faqat darslik yoki o'quv qo'llanmalaridan muntazam foydalanish bilan cheklanib qolmay, balki zamonaviy aloqa va IT vositalaridan foydalanishi kerak. O'qituvchi o'quvchilarni haqiqatga yaqinlashtirish uchun videolar va hatto Internetdan dars mobaynida foydalanishni yo'lga qo'yish kerak. Chet tilini o'zlashtirish usullari yordamida o'qituvchining madaniy va lingvistik xizmat ko'rsatish qobiliyatini oshirishi mumkin. Muallim sinfda turli xil talabalar bilan ishlashda va har bir talabaga alohida e'tibor bilan moslashishda Professional bo'lishi juda muhimdir. Nemis tilida samarali muloqot qilish o'quvchidan lingvistik, sotsiolingvistik va ijtimoiy-madaniy kompetentlikni talab qiladi

Shuning uchun nemis tili kurslari va dasturlarini qayta ishlab chiqish zarur. Grammatik tarjima uslubidan qutulib, kommunikativ dars berish metodiga o'tish kerak. Kommunikativ o'qitish usuli talabalarga og'zaki muloqotda muayyan qobiliyatlarni egallashga yordam berishga qaratilgan. Har bir sinfda talabalar kontekstli va amaliy vaziyatlarda oldindan belgilangan maqsadlarga ega bo'lgan harakatlar orqali nemis tilida gapirishga rag'batlantirishi kerak. Agar bunday tadbirlar o'quvchilarga yuqori natijalarga erishishga imkon bersa, kommunikativ kompetensiya darajasi o'quvchi va o'qituvchida o'sadi anchagina. Sinfdagi mashg'ulotlar vazifalar bo'yicha bo'lishi kerak va ular ma'lumot almashish va rol o'ynashni o'z ichiga oladi. Ham o'qituvchi, ham o'quvchilar turli rollarni bajaradilar. O'qituvchi rolli o'yinlar, o'yinlar, juftlik bilan ishlash, o'qitish orqali o'rganish, kontekstli, amaliy va guruhli faoliyat kabi ko'plab sinf tadbirlarini yaratishi mumkin.

O'qituvchi doimo har qanday faoliyatdan foydalanishi kerak bu o'quvchilarni spontan muloqotga jalb qiladi. O'qituvchi o'quvchilarning xatolariga e'tibor berishi,

ularning o'zlari kashf qilishlariga yordam berishi kerak. Bu mashg'ulotlar o'quvchilarni nemis tili, madaniyati va adabiyotini chuqurroq o'rganishga undaydi. O'quvchilarning sinfdoshlari yoki o'qituvchisi bilan muloqot qilishlari ularning o'ziga ishonchini rivojlantiradi va nemis tilini qo'llashda va ular qanday qilish mumkinligini chuqurroq tushunishga ega bo'ladilar va dars davomida har doim nemis tilida muloqot qiladilar.

Chet tillari o'qituvchilari hali ham o'z talabalarini mashhurligiga qaramay, yuqori darajadagi kommunikativ kompetentsiyaga erishishga tayyorlashda qiynalmoqda. Chet el tilini kommunikativ metodda o'qitish yuqori darajadagi til darajasini talab qiladi. O'qituvchilarning past malaka darajasi bu uslubdan foydalanishga to'sqinlik qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Aufderstrasse Hartmut, Bock Heiko, Gerdes Mechthild, Myuller Jutta va Myuller Helmut. Fremdsprache Niveaustufe, A1 Themen Aktuell1Kursbuch: Heuber Verlag, Ismaning, Germaniya, 2012 yil.
2. Ava Samuel. "Nemis tilini o'qitishda kommunikativ yondashuvga" Jurnal Nigeriya nemis tili o'qituvchilari uyushmasi (NATOG), Sidar Productions, Nigeriya 4-jild, 2007, 37-48-betlar.
3. Xomskiy, Noam. Sintaktik tuzilmalar. Gaaga: Mouton. 1957 yil Feyzer Uilfred. NATOGda "Nigeriyada chet tillarni o'qitishning o'ttiz yili" Jurnal, 1-jild, Enugu: Snaap Press, 1992 yil.
4. Huda, N.. Til o'rganish va o'rgatish: muammolar va tendentsiyalar. Malang, Indoneziya; IKIPMALANG nashriyoti. 1999 yil.
5. Hymes, Dell. Kommunikativ kompetentsiya haqida. I.B.Pride va J.Holmes (tahrirlar) da Ijtimoiy lingvistika. Buyuk Britaniya. AQSh: Penguin Books Ltd. 1972, 18-bob, 269-293.
6. Li, D., "Bu har doim siz rejalashtirganingizdan va tasavvur qilganingizdan qiyinroq": o'qituvchilar tomonidan qabul qilingan ichida qiyinchiliklar
7. Janubiy Koreyada kommunikativ yondashuvni joriy etish. TESOL Har chorakda, 32 (4), 1998, p. 677-703.
8. Maykl Gardner. "Nemis tili chet tili sifatida tobora ommalashib bormoqda" Universitet dunyosi Yangi. 2015 yil 24 aprel, № 364-son, <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20150423093741794>. Kirish 2018-yil 9-aprelda.
9. Nunan, D., Ingliz tilining global til sifatida ta'lim siyosati va amaliyotiga ta'siri Ichida Osiyo-Tinch okeani mintaqasi. TESOL choraklik, 37 (4), 2003, bet. 589-613.
10. Orafi, S. & Borg, S. Kommunikativ o'quv dasturini amalga oshirishdagi niyatlar va haqiqatlar islohot. Tizim, 37, 2009, p.243-253.
11. Sano, M., Takaxashi, M & Yoneyama, A., Kommunikativ tillarni o'qitish va mahalliy Ehtiyojlar. ELT jurnali, 1984. 38 (3), 170-177.

12. Sonaiya, Remi. Ibadan jurnalida "Chet tillarini o'rganish va ona tilida so'zlashuvchi" Yevropa tillari, No 2. 2001, 39-52-betlar